

Foto: dommy.de / photocase.com

IMPORTEN AV HÄLSOSKADLIGA VAROR ÖKAR KRAFTIGT – VEMS ÄR ANSVARET?

En av nackdelarna med den kraftigt ökande importen av gods från länder utanför EU-området är att vi översvämmas av produkter som tullmyndigheterna inte till fullo kan kontrollera. Detta har medfört att personalen vid exempelvis import- och transportföretag, men också vi konsumenter, kan exponeras för höga halter av skadliga gaser.

Text: Peter Backlund

Importen av råmaterial och produkter från länder utanför EU-området har ökat drastiskt under de senaste åren. Denna utveckling har fört med sig överraskande nya utmaningar bland annat för våra arbetar- och konsumentskyddsmyndigheter. Effekterna märks redan nu också i EU-medborgarnas dagliga liv och trenden är accelererande.

För konsumenten kan den ökade tillgången till importvaror te sig som en positiv sak. Äntligen kan också de något mindre bemedlade medborgarna skämma bort sig själva, sina familjer och vänner med exotiska, färggranna eller på annat sätt lockande produkter till ett överkomligt pris. Men också denna gång har medaljen en baksida och jag vill här lyfta fram problemet med emissioner av hälsoskadliga ämnen från nyimporterade varor och material.

Ett flertal tråkiga incidenter har visat att vi har att göra med ett fenomen som blir allt allmänare och som i främsta hand kan konstateras röra produkter som införs från länder utanför EU. Personal inom tullmyndigheterna, import- och transportbranscherna och industrin klagat allt oftare på oförklarliga besvär i andningsvägarna, hudutslag, rinnande ögon, slemhinneirritationer och allergiska symptom.

Symptom som kan vara akuta och som uppkommer när personalen exponeras för kemikalieemissioner från nyimporterade varor. De kemiska strukturerna hos dessa emissioner, deras egenskaper och hälsoeffekter är dåligt kända, vilket inger en berättigad oro.

Exemplen är många. Import- och transportföretagens dilemma har varit speciellt de oförutsebara överraskningar som personalen har utsatts för när de öppnar containrar för att lossa lasten och sortera varorna. Exponering för skadligt höga halter av gasformiga emissioner är vanliga. Problempro-

utan undantag, att problemprodukternas emissionsnivåer fortfarande är påtagligt förhöjda när dessa når försäljningspunkterna, butikernas hyllor och konsumenterna. Här har vi orsaken till att det i affärer som har specialiserat sig på försäljning av billiga importprodukter ofta svävar en obehagligt stark "kemikalielukt".

Luktkomponenterna härrör antingen från produkterna själva eller från de ämnen som har tillsatts för att främja hållbarheten (t.ex. biocider) eller på annat sätt göra produkten mera attraktiv för konsumenten. Luktkomponen-

Luktkomponenterna frigörs ofta relativt långsamt från materialens ytor vilket innebär att luktproblemen kan fortsätta under lång tid, till och med under flera år.

dukterna kan vara allt från kläder och slipsar till skor, möbler, plånböcker och leksaker.

Leveranstiderna inom branschen är mycket strikta vilket innebär att transportföretagen tvingas leverera produkterna till återförsäljarna på olika håll i landet inom några dagar efter att de anlännt. Detta medför nästan

terna frigörs ofta relativt långsamt från materialens ytor vilket innebär att luktproblemen kan fortsätta under lång tid, till och med under flera år. Detta gäller också tillsatsämnen i textilier där exponeringen också kan ske via huden.

Andra exempel som har fått relativt stor uppmärksamhet under senare år är de utegrillar och rökugnar, som

livsmedelssäkerhetsverket har sett sig tvunget att avlägsna från marknaden på grund av att dessa har avgett hälsovådliga kemiska ämnen vid användningen. Här har orsaken varit att metallytorna har behandlats med målfärg som vid höga temperaturer bryts ner och frigör hälsovådliga gaser. Med andra ord: Till EU-området importeras idag också produkter som är totalt olämpliga att använda för de ändamål de är avsedda för. I dessa fall har skadan dock varit mindre än den kunde ha blivit, eftersom den illaluktande och irriterande röken från metallfärgerna har fått konsumenternas varningslampor att blinka och produkterna kunde dras bort från marknaden relativt snabbt. Vi har kunnat konstatera, att de värmenedbrytningsprodukter som frigörs vid upphettning av metallfärger ofta innehåller sensiterande, karcinogena och/eller irriterande ämnen.

Också möbler och skor har dragits bort från marknaden efter att de har konstaterats innehålla kraftigt sensiterande mögelgifter. Ett exempel på detta är biociden dimetylfumarat som har gett upphov till allergiska reaktioner och allvarliga hudbesvär hos hundratals konsumenter på olika håll i Europa. Biocider används i detta sammanhang närmast för att förebygga uppkomsten av mögel, eftersom detta kan skada produkterna under upplagringen och transporten i fuktiga förhållanden. Dimetylfumarat packas i allmänhet i små påsar som fästs vid möblerna eller textilierna eller placeras i förpackningslådorna. Ämnet frigörs från påsarna och impregnerar således de varor man vill skydda mot mögelangrepp.

En del biocider som enligt direktiv 98/8/EG är förbjudna vid framställning av produkter inom EU är tillåtna i länder utanför EU-området. Detta har lett till att producenter utanför EU fritt kan använda biociderna ifråga och exportera behandlade produkter till försäljning inom EU.

Ovannämnda biocid, dimetylfu-

marat, är nu förbjuden inom EU. Från och med maj 2009 måste EU:s medlemsländer se till att produkter innehållande ifrågavarande ämne inte når marknaden, att produkter som redan finns på marknaden avlägsnas och att de som redan har hunnit distribueras till konsumenter återbördas.

Vi kan tacka det så kallade RAPEX-systemet för att förbudet denna gång infördes ovanligt snabbt. RAPEX är ett system för snabbt informationsutbyte,

Trots att utvecklingen inom kemisk analysteknik är väldigt snabbt har vi idag inga lämpliga validerade direktutvisande mätinstrument som kunde användas för detta ändamål.

där länder inom EU informerar varandra om farliga produkter och åtgärder som berör dem. År 2009 gjorde medlemsländerna över 100 anmälningar till RAPEX gällande dimetylfumarat i olika konsumtionsvaror.

RAPEX-systemet kan utnyttjas av såväl myndigheter, företag som konsumenter. I synnerhet köpmän och inköpare gör klokt i att läsa veckosammandragen, eftersom företagen själva har ansvar för produkternas säkerhet och är skyldiga att anmäla till myndigheterna om de upptäcker säkerhetsbrister och riskfaktorer i sina egna produkter. I början av 2010 överfördes informations-systemets nationella kontaktpunkt till säkerhetsteknikcentralen Tukes.

Man kan dock inte tillämpa RAPEX-systemet på alla hälsoskadliga produkter och tillsatsämnen som importeras. Det är klart att tullmyndigheterna inte har de resurser eller den kunskap som skulle krävas för att säkerställa att alla produkter som förs in i landet kan an-

vändas och bearbetas utan risk. Av denna orsak kommer problemet i allmänhet fram först i det skede när containrarna eller förpackningarna öppnas av transportfirmor eller återförsäljare eller när produkterna används av konsumenterna eller bearbetas inom industrin.

Identifieringen av de ämnen som ger upphov till hälsoeffekterna är ofta en arbetsdryg och långsam process, eftersom vi vanligen har ytterst lite bakgrundsinformation att tillgå. Idag finns ett flertal bärbara/flyttbara analysinstrument på marknaden, t.ex. gaskromatografer, masspektrometrar och IR-instrument, vilka enkelt kan transporteras till den plats där mätningen skall utföras och som därtill ger pålitliga resultat relativt snabbt. Nackdelen med dessa instrument är att de kräver erfaren personal med analytisk-kemiskt kunnande.

Vad som skulle behövas är enkla direktutvisande instrument som kunde användas av tullens och transportföretagens egen personal och som skulle ge tillförlitliga resultat omedelbart när problemen upptäcks. Trots att utvecklingen inom kemisk analysteknik är väldigt snabbt har vi idag inga lämpliga validerade direktutvisande mätinstrument som kunde användas för detta ändamål.

Tullen i Hamburg har relativt nyligen tagit i bruk ett multidetektorinstrument som har gett lovande resultat, men ingen officiell validering av detta har ännu gjorts. Ett annat dilemma i sammanhanget är att inga gränsvärden har fastställts för emissioner från normala bruksvaror.

Den enda möjligheten att förhålla, eller i bästa fall förhindra, hälsovådliga ämnen och produkter att nå EU-området tycks för tillfället vara en skärpt vaksamhet hos myndigheter och konsumenterna själva. Vi måste som konsumenter i högre grad än hittills reagera, klaga och göra anmälningar till konsumentskyddsmyndigheterna när vi stöter på illaluktande och hälsovådliga konsumtionsvaror. ■